

Volumul III, Numărul 4 / 2001

ISSN 1454-9980

Globalizare și etnocentrism

(pag. 1-7)

Dumitru ZAIȚ

Volume III, Issue 1 (4) / 2001

**Cross-cultural
Management
Journal**

GLOBALIZARE ȘI ETNOCENTRISM

Dumitru ZAIȚ

1. Context și semnificații posibile

Sfârșitul secolului deja trecut a fost dominat de extensia, poate ireversibilă, a globalizării, a ceea ce, conform definițiilor recente, pare a fi integrarea civilizațiilor la nivel planetar. De fapt, evoluția lumii contemporane se situează între două tendințe, aparent opuse: explozia etnocentrismului prin unele din dimensiunile sale cele mai tensionate, pe de o parte, extensia oarecum puțin sesizabilă în mod direct dar foarte accentuată a integrării. Deși pare neverosimil, între etnocentrism și globalizare (conceptualizarea complexă a integrării la scară planetară) există interrelații, conexiuni profunde, cauza și efectul neputând fi ușor de pus în evidență. Istoria prezentă pune față în față aceste două realități. Există tensiuni care susțin persistența etnocentrismului în forme chiar primitive (Cecenia, Irlanda de Nord, Iranul...) și, în același timp, lumea pare a se supune tot mai mult tendințelor globalizatoare, extensia marilor corporații, forța cu care se impun strategiile și politicile supraguvernamentale, avantajele participării la integrarea mondială fiind argumente puternice ale susținătorilor și adepților acesteia (globalizării).

Dimensiunea etnică este însă aceea care domină individul, grupul sau colectivitatea. Etnocentrismul este o consecință a încercării perpetui a individului, grupului sau colectivității

de se conserva și supraviețui. În această încercare s-au manifestat două tipuri de comportament: unul prin care s-a încercat conservarea tradițiilor, ritualurilor, simbolurilor originare ale grupului, conservarea propriu-zisă a ființei umane, a individului sau colectivității; al doilea a ieșit în evidență și s-a impus chiar la scara istoriei prin dominare, cucerire, influență. În primul caz avem de-a face cu o conservare și evoluție prin izolare (izolaționism). În al doilea caz conservarea are loc prin expansiune. În acest al doilea caz evoluția este mai rapidă, mai eficace, creșterea dimensiunii și influenței grupului în cauză fiind mai securizantă decât orice conservare prin izolare. Marile expansiuni, cuceririle militare sau cele de piață au avut la origine etnocentrismul în forma sa expansionistă, "motivată" prin superioritatea culturală și de civilizație.

Globalizarea s-a impus mai degrabă ca o realitate și mai puțin ca un concept. O definiție a globalizării poate aproxima doar la această oră conținutul unui proces atât de complex. Deocamdată se poate spune, așa cum este admis în sensul limbajului curent, că **globalizarea ar fi integrarea civilizațiilor la nivel planetar**. Dar trebuie să menționăm imediat că inițial, prin anii '70, accepțiunile dominante mergeau spre o definiție a globalizării prin creșterea interdependențelor dintre state.

Determinantele globalizării sunt considerate: internaționalizarea piețelor financiare, dezvoltarea noilor tehnologii de transport și comunicații și interesul politic al marilor puteri economice și militare. Trebuie să

recunoaștem însă că una din cauzele profunde ale globalizării este și "expansiunea" culturală, realizarea unei "acoperiri" mondiale a unui mod de a privi lucrurile, a unor simboluri legate de progres și bunăstare, pentru că aceasta este asociată teoretic, cel puțin, cu efectele pozitive ale dezvoltării la nivel planetar și, implicit dar nu sigur, individual, colectiv, regional sau național.

Dincolo de definiții și accepțiuni, au fost concepute proceduri și chiar metodologii de caracterizare și măsurare a globalizării, respectiv gradului de participare sau implicare în globalizare. Astfel, globalizarea ar putea fi exprimată prin indicatori de genul: paritatea prețurilor (prețurile și ratele dobânzilor pot deveni convergente odată cu globalizarea), efectele asupra comportamentelor (actorii state, firme etc. consideră că acțiunile lor și ale altora dintr-o țară influențează interesele lor dintr-o altă țară), cultura mondială (distribuția valorilor culturale între țări), ideologie (convergența în credințele despre ceea ce este de dorit).

Globalizarea este o realitate complexă, prezentând aspecte confuze, angajând controverse și dezbateri aprinse, pentru care se încearcă definiții, generalizări, standardizări, reguli și principii, soluții tactice și strategice de natură socială, politică, economică și militară la nivel de guverne, administrații locale și naționale, organisme cu vocație regională sau internațională etc. Considerarea dimensiunilor culturale și interculturale în oricare din abordările ce se întreprind nu mai trebuie explicată sau justificată, s-ar părea. Totuși, nu se poate angaja un demers privitor la globalizare fără a aborda problematica interculturală, în general, managementul intercultural, în particular, acesta din urmă fiind intim și subtil legat de tendințele prin care se manifestă întreprinderea națională sau corporația transnațională în raport cu lumea, văzută acum la scară planetară.

În sens statistic globalizarea, cel puțin ca tendință reală, poate fi probată prin indicatori economici (cifre de afaceri realizate de mari corporații transnaționale, grad de acoperire a piețelor prin produse "standardizate", amploarea rețelelor și piețelor financiare etc.) sau prin extensia "arealelor" culturale sau, mai degrabă, lingvistice (engleza este limba preferată în afaceri). La nivelul organizării și

reglementărilor, globalizarea poate fi evidențiată prin succesele unor inițiative instituționale: FMI a ajuns la 178 membri (de la 44); Banca Mondială a trecut la finanțări pentru proiecte din țările dezvoltate; Uniunea Europeană atinge maximum de performanță regională; NAFTA (The North American Free Trade Agreement) realizează eliminarea unor tarife și o oarecare armonizare a legislației asupra mediului și muncii; Mercosur (America Latină), Asean (Asia) etc.

Istoric, globalizarea are antecedente dintre cele mai interesante, toate având însă originea în etnocentrism: difuzarea miturilor și ritualurilor prin migrații (moștenirea Indo-Europeană); influența comercianților semiți (sirieni, evrei, aramei) asupra Imperiului Roman; influențele grupurilor etnice Armene, Guajarati, Fijiene și Evree asupra comerțului mondial, misionarismul creștin și cruciadele, conchistele spaniole, expansionismul economic modern etc. Chiar dacă, privind lucrurile prin prisma unor astfel de istorii, antecedentele globalizării nu sunt măgulitoare pentru susținători și promotori și nici acceptabile prin consecințe pentru perdanți, la ora actuală putem accepta, cel puțin la nivel teoretic, sensul pozitiv al integrării.

Globalizarea a devenit suport al dezvoltării și progresului dacă este corect și armonios exploatată, ceea ce pare a fi greu de realizat. Supremația unei culturi asupra alteia și altora ca și supremația economică și militară, pe de o parte, tendința autarhică a orgoliilor naționale sau etnice și culturale vor fi mereu în opoziție, căutând avantaje în sensul dorit și presupus de fiecare mai puternic în balanța argumentelor. Reacțiile contra integrării au avut evoluția lor, deseori agresivă și cu efecte importante, nu numai din partea grupurilor sau țărilor amenințate ci și dinspre marile puteri economice și militare ale vremurilor (cazul deciziei Franței de la începutul anilor '80 de a impune restricții asupra mișcărilor de capital). Dar, dincolo de aceste controverse, globalizarea s-a impus prin avantaje, mai mult sau mai puțin evidente, mai mult sau mai puțin echilibrat distribuite față de întreprinderi, corporații, țări sau regiuni dezvoltate sau în curs de dezvoltare, cu regimuri politice democratice sau centralizate.

Important de remarcat faptul că standardizarea metodelor de management a avut rolul său în evoluția spre globalizare.

Managementul intercultural poate fi explicat, el însuși, prin globalizare, într-o bună măsură. Odată cu globalizarea, "metodele de management sunt inexorabil condamnate a se standardiza" (J.-M. Leersnyder). Prin intercultural, managementul încearcă să se apropie de specificitatea locală prin adaptarea stilului și nu prin schimbarea filosofiei sale profunde.

2. Etnocentrism versus globalizare

Etnocentrismul, ca stare de spirit, mai mult, ca factor aparent inhibant față de globalizare, mai puțin, trebuie și el abordat într-un context similar în măsura în care la suprafață pare a se situa în "opoziție". Putem ajunge la o asemenea constatare cel puțin acceptând o definiție de dicționar: etnocentrism - stare de spirit, tendință care privilegiază grupul social de origine sau de apartenență, devenit singurul model de referință. Spiritul etnocentrismului (numit metaforic "de clopot") aduce individul sau grupul în poziția de a se crede singur în lume și de a considera că poate acționa în consecință. O asemenea accepțiune nu este derivată din semnificațiile atribuite, în aceleași dicționare, cuvintelor etnie și etnic din care provine, în fond, etnocentrismul. Faptul că ansamblul de indivizi este caracterizat printr-un anumit număr de elemente comune privind civilizația, mai ales, comunitatea de limbă și de cultură (o definiție simplificată a etniei) nu înseamnă că un astfel de grup este dominat de etnocentrism. Măsura în care etnicul (referitor la o etnie) este deseori asociat cu rasismul și xenofobia ar putea însă crea, pe un alt plan, o legătură de sens cu etnocentrismul. Oricum, etnicul și etnocentrismul nu au sensuri ce ar putea fi derivate unele din altele. Etnocentrismul poate fi doar o stare de spirit mai mult sau mai puțin extremă a unui individ sau unei colectivități etnice (etnii) și nu una care ar putea fi generalizată la nivelul tuturor indivizilor sau grupurilor etnice. Deschiderea majorității grupurilor, fie ele și etnice, spre universal, spre ieșirea din sine și cooperare este argumentul esențial al acestei ultime afirmații.

Centrul de greutate al etnocentrismului este CULTURA și CIVILIZAȚIA (limba, rasa,

religia, obiceiul, tabuul, stereotipul...), în care vom regăsi mereu economicul și, implicit, socialul și politicul. Etnocentrismul poate fi dominat de structuri sociale venite din trecut, de relațiile sociale pe care acestea le-au produs. Cultura, ca nucleu și origine a etnicului și, într-un anume sens, etnocentrismului, se apără încercând să reziste în fața ofensivei globalizante a economicului realizate prin integrarea industrială, comercială, financiară și a afacerilor, în general, dar și la nivel politic și social. Contrar a ceea ce se afirmă deseori, etnocentrismul este foarte prezent peste tot în lume, în forme și sub lozinci dintre cele mai diferite și dezarmante. Afirmarea unor modele de management sau comportamentale ca și asumarea lor în alte zone, regiuni, țări sau întreprinderi sunt la origine manifestări ale etnocentrismului și abia apoi pot fi recunoscute ca puncte de sprijin sau consecințe ale globalizării. "Reprezentările Occidentului ca societate bazată pe contractul social, în care relațiile conflictuale dintre indivizi autonomi se reglează prin intermediul acestuia, contribuie la definirea societății japoneze ca fiind omogenă și colectivistă". Afirmarea aparține unui japonez (Sugita) bun cunoscător al occidentului și fixează într-un mod interesant transpunerea culturală prin considerarea propriilor dominante spirituale. Or, modelul japonez nu există decât prin intermediul unor observatori occidentali dominați de antecedente culturale specifice și de un etnocentrism "pozitiv". E.T. Hall surprinde și mai bine ideea: "Nu se știe din ce motive, cei care au fost crescuți în tradiția europeană se simt mai în apele lor când au o regulă, chiar inadecvată, pe care să se sprijine. Reacție dură prin consecințe, căci cei a căror acțiune se supune unor reguli și unor autorități sunt greoi în perceperea realităților altor sisteme. Proiectând ceea ce le-a fost dat (prin educare și învățare) în trecut, ei aduc lumea la propriul model". De fapt, etnocentrismul ajunge să producă o "expansiune" culturală atunci când apare o conștientizare a unei superiorități, admise inconștient de cei spre care aceasta se produce. Prin comercializarea produselor pe piețe străine se realizează de fapt un export de cultură. Și dacă chiar produsul este unul cultural, atunci "expansiunea etnocentrică" este și mai profundă. "Datorită cinematografului, lumea se unifică, adică se americanizează"

(Upton Clair, 1917). Este o afirmație care devine tot mai adevărată în ciuda celor care încă mai cred sau spun că americanii nu au cultură proprie.

Între globalizare și etnocentrism pare să existe o dispută, o luptă între specificitatea culturală, pe de o parte și raționalitatea acțiunii ca argument major al globalizării, pe de altă parte, între particularismul local și cosmopolitismul mondial (J.-M. de Leersnyder, Prefață la "La resistance culturelle", 2000). Apărătorii globalizării au dreptate prin argumentele aduse din zona raționalității și eficienței. Opozanții și acuzatorii au dreptatea lor prin argumentele aduse din zona nevoii de a conserva specificitățile locale, ființa națională și etnică, diversitatea și culoarea, pentru că sistemul mondial ar putea să evolueze în armonie fără a arunca istoria la gunoi. Atribuirea de sensuri reciproc ireconciliabile pentru cele două concepte și realități nu aduce decât confuzie și uneori tensiuni. Pentru că etnocentrismul se dovedește un "precursor" notoriu al globalizării, pentru care se oferă ca punct de sprijin și chiar argument.

Tendențele expansioniste ale indivizilor și grupurilor s-au manifestat dintotdeauna și rămân cvasi-prezente. Rațiunile existențiale sunt derizorii. Dorința de a fi primul, de a domina este naturală iar individul ca și grupul au încercat mereu să se impună atunci când au simțit că au argumente prin forța militară, economică sau ... culturală (dominația prin cultură este de departe cea mai eficace). Supremația sau succesul unuia asupra altuia, individ sau grup, au avut ca punct de sprijin superioritatea culturală, ceea ce, așa cum am spus mai sus, este substanța etnocentrismului. Excepțiile nu fac decât să confirme regula. Migrațiile ca și comerțul au reușit să impună unele grupuri asupra altora prin cucerirea de teritorii, populații piețe sau sectoare economice, țări sau regiuni prin argumente tactice și strategice. Acestea nu sunt însă altceva decât rezultante culturale și de civilizație. Expansiunile militare, politice și, sigur, culturale dinaintea celui de-al II-lea război mondial sunt plasate sub umbrela globalizării ("exemplele emblematice ale globalizării"), uitându-se că la origine toate au fost manifestări ale etnocentrismului. Și, implicit, ale unui anume tip de manifestare a culturalului, chiar dacă am

fi obligați să asociem astfel și conotații negative acestui concept (cultură).

Putem avea mândria apartenenței la o cultură superioară, dominatoare, prin efectele produse de aceasta în timp prin atuurile sale. Este și cazul culturii nord-americane care s-a impus în lume, chiar și asupra vechii și mândrei Europe. Este la fel de adevărat că prin limbă (acum engleza și engleza-americană, mai ales) ca și prin știință, tehnologie și informație lumea tinde să se unifice (globalizarea la extremă) sub cupola unor dominante culturale. Etnocentrismul prin izolare s-a transformat în etnocentrism prin expansiune, globalizarea fiind forma cea mai rafinată și eficace a acestuia. Atractivitatea economică, având o componentă culturală foarte puternică, a generat ceea ce am putea numi "împrăștiere etnică", o "redistribuire" la scară planetară, mai degrabă inegală, a populației prin "migrațiile moderne" ale indivizilor și chiar ale unor grupuri compacte. Internaționalizarea formării, tot mai evidentă și pronunțată, a educației (literatura, arta, cinematograful, presa, teoria educației etc.), a cercetării științifice, a informației aduce elemente noi ca puncte de sprijin ale globalizării având origini profunde în etnic și etnocentrism.

Se poate ajunge la o exagerare extremă prin anularea specificității locale pornind tocmai de la etnocentrism. Am putea vorbi despre dispute etnocentrice, cultura sau culturile dominante diminuând până la anulare cultura sau culturile dominate. Despre succesul unui etnocentrism asupra altuia. Despre suveranitatea globalizării, ca forma cea mai evoluată a etnocentrismului, asupra însuși etnocentrismului în forma sa originală și primitivă. Avertismentele, nu rareori lipsite de consistență și marcate de naționalism, xenofobie sau anti-americanism, sunt severe și vin chiar din zona care altfel poate fi considerată adepta fără rezerve a globalizării: "McWord este o Americă proiectată într-un viitor determinat prin forțele economice, tehnologice și ecologice care impun "integrarea" și uniformizarea. Un viitor care va îngloba toate țările într-un parc vast cu un subiect mondial, legat integral în rețea prin tehnologii ale informației, schimburi comerciale și industria spectacolelor" (Benjamin R. Barber). Apare aici exprimarea unei angoase venite dinspre un etnocentrism în inferioritate contra altuia în zbor fără griji.

Istoria este de departe dominată de acest etnocentrism prin care o cultură, ieșind dintr-o stare elementară comună către putere economică și militară se impune asupra altora. Războiul economic a rafinat mult instrumentele pentru a impune superioritatea culturală și politică. Acum, acest război a devenit "cultural", complement subtil al celui economic și suport decisiv al globalizării. Pentru că, prin definiție, etnocentrismul presupune "tendența de valorizare a propriului grup social, propriei țări, propriei naționalități" iar izolarea și autarhia nu reprezintă decât o stare extremă, cea mai negativă, a acestuia. Starea etnocentrismului raportată la încercarea celui în dificultate de a-și apăra sărăcia și neputința prin care trece poate temporar.

Munca ochilor mei m-a învățat prima regulă a supraviețuirii naționale: o întreagă lume poate fi creată din foarte puțină lumină. A durat doar un minut pentru ca fețele să se ivească din întuneric (relatare din timpul vizitei autorului acestui text în Biserica Apostolilor din Pec, n.n.) - chipuri bântuite și răvășite de foame dintr-un trecut sârb preconștient, dezvăluind o spiritualitate și un primitivism pe care vestul le cunoaște cel mai bine prin personajele lui Dostoievski. Mă simțeam ca în interiorul unui craniu în care fuseseră arse amintirile colective ale unui popor.... Superstiție, idolatrie? Așa ar putea spune mintea unui vestic. O minte care, în cuvintele lui Joseph Conrad, "nu are cunoștințe ereditare și personale despre metodele prin care o autocrație istorică reprimă ideea, își păzește puterea și își apără existența". Un cetățean din Vest nu-și va pune niciodată problema, scrie Conrad în *Prin ochii vesticului*, "că ar putea fi biciuit ca măsură practică fie de investigare, fie de pedepsire".

Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor*

3. Elemente comune și de diferențiere

Etnocentrismul este condiția inițială și determinantul globalizării. Globalizarea este, în fond, manifestarea etnocentrismului în sensul conservării culturii și civilizației (unui grup, individului, la limita extremă) prin extensie, expansiune, dominație, impunere, recunoaștere sau asumare (expansiunea și dominarea devenite în timp creștere a interdependentelor și apoi integrare la nivel planetar). Între etnocentrism și globalizare pot fi identificate elemente comune și altele de diferențiere, ambele susținând constatarea că lumea evoluează pe baza

acelorași incitante naturale. Nivelul de dezvoltare atins în diferitele etape ale evoluției își pune amprenta la nivelul acțiunilor, metodelor și instrumentelor prin care se încearcă atingerea scopurilor și obiectivelor pe termen scurt, mediu sau lung. Cultura, în sens restrâns, civilizația, în sens larg, domină și creează premisele identificării acestor acțiuni, metode și mijloace precum și maniera în care acestea sunt puse în aplicare. Cultura este, fără a fi personalizată, cinică, cel puțin în momentele de declin și în cele de apogeu, aproape în mod egal.

Etnocentrismul pare a se individualiza față de globalizare prin aceea că se manifestă în dublu sens (vezi tabel 1): unul izolaționist, prin care este conservată în sens primitiv specificitatea etnică și, implicit, cea culturală; al doilea expansionist, prin care o anumită specificitate culturală este extinsă (prin impunere, prin asumare liberă, prin agresiune, prin persuasiune etc.) asupra altor zone, regiuni, etnii, țări etc. Globalizarea, în schimb, nu poate avea decât sensul lărgirii sferei de acoperire economică, politică, socială și, implicit, culturală prin integrare. Originea și caracteristicile corpusului care se impune nu mai pot fi identificate sau nu cu o oarecare precizie. De aici ideea că prin globalizare se realizează implicarea egală sau proporțională a diferitelor sisteme economice, sociale, politice, culturale în metamorfozarea generală a sistemului mondial. Problema aceasta poate fi pusă în dezbatere, pentru că este evident faptul că globalizarea nu are efecte beneficiare egale sau proporționale pentru toți participanții. Se poate totuși admite că, principial, participanții au șanse egale, fiind de datoria lor a ști să profite.

De altfel, așa cum se poate constata urmărind partea a doua a tabelului 1, sensul expansionist al etnocentrismului se "reproduce" aproape integral prin caracteristicile globalizării. La acest nivel, diferențele sunt induse prin "conștientizarea" câștigurilor ce pot să fie realizate prin participare la globalizare. Trebuie să revenim însă asupra unui aspect extrem de vulnerabil cu privire la "participarea" la roadele globalizării. Acestea nu curg natural prin declararea voinței de a participa la globalizare și nici nu sunt "împărțite" de o entitate decizională în funcție de intenții sau implicare chiar. "Actorii", întreprinderi, corporații, regiuni sau

țări, intră în "joc" la scară planetară, se supun regulilor acestui joc și câștigă sau pierd în funcție de forțele, slăbiciunile și abilitățile pe

care le probează. Sistemul internațional de reglementări protejează actorii dar nu-i scutesc de riscuri.

Tabel 1. Elemente comune și de diferențiere ale globalizării și etnocentrismului

A. Comparare istorică

Etnocentrism	Globalizare
Expansionism - dezvoltarea orașelor-state - expediții și războaie de cucerire - misionarismul creștin și cruciadele - comerțul antic și medieval - formarea marilor poluri de civilizație Izolaționism - concentrarea formării științifice - refluxul periodic al marilor poluri - protecționism - izolarea enclavelor etnice - autarhie economică - războaie de apărare - dispute teritoriale	- marea finanță internațională - marile corporații multinaționale - investiții străine - concentrarea bursieră - polarizarea formării universitare de nivel - polarizarea cercetării științifice - migrația creierelor - importul și exportul de tehnologii de vârf - crearea și dezvoltarea de instituții regionale și internaționale - reglementarea la nivel regional și internațional - standardizarea managementului și auditului - slăbirea suveranității naționale - ireversibilitatea integrării economice și culturale

B. Caracteristici

Etnocentrism	Globalizare
Rațiuni simbolice și utilitare locale conservate sau impuse altora	Exploatarea eficace a rațiunilor simbolice și utilitare locale
Regulile elaborate de om sunt privilegiate în raport cu situația naturală (condițiile culturale)	Adaptarea regulilor elaborate de om în raport de condițiile culturale ale locului
Impunerea unei culturi (cele mai puternice) asupra alteia (mai puțin puternice)	Învățarea la fața locului a culturii și/sau civilizației locale
Exportul de know-how național spre lume (dominați)	Reconstrucția savoir-ului pe baza culturii locale
Extensia forței socialului propriu, superior, către exterior	Reconversia socială locală prin adaptarea strategiilor și politicilor întreprinderii
Impunerea din afară a regulilor schimbării	Schimbare prin adaptare
Interdependențe forțate	Relații structurale - organice
Poziție de forță și interes de dominare	Impunerea raționalității și eficienței acțiunii
Expansiunea pieței ca deșeu al propriilor produse și servicii	Expansiunea producției (ofertei) ca stimul al cererii (liberalizarea pieței mondiale)
Antecedente geopolitice (expansiuni și migrații)	Antecedente economico - financiare (internaționalizarea pieței financiare)
Consecințe politice: dominare prin forță sau persuasiune	Dominația prin argumentul eficienței acțiunii și suveranității profitului
Puterea statelor sau națiunilor deasupra puterii întreprinderii	Transferul sferei de influență către marile grupuri și corporații
Control impus, represiv și neacceptat de cei controlați	Control rafinat, nuanțat și acceptat de controlați
Contestarea dominatorilor	Căutarea și solicitarea de parteneri de forță
Exacerbarea autorității statale naționale	Deschiderea spre exterior și pierderea sau renunțarea la prerogative statale (naționale)
Avantaje prin spionaj militar și economic	Avantaje prin Inteligența Economică
Redistribuirea veniturilor în favoarea dominanților	Redistribuirea veniturilor prin acord între parteneri
«Export - import» de savoir de gestiune (impunerea)	Dezvoltarea și abilitarea Managementului Intercultural

know-how -ului dominanților)	
Efecte la nivelul dominanților și dominațiilor	Efecte la nivel planetar
Perpetuarea disputelor interstatale și internaționale	Transferul conflictelor la nivel interetnic
Suport al globalizării	Geneza omogenizării economice prin diversitate culturală
Protecționism explicit: vamal, fiscal, comercial	Protecționism implicit: politic, tehnic și tehnologic

Teza unității de civilizație este o concepție greșită spre care au fost îndrumați istoricii occidentali contemporani sub influența mediului lor social. Împrejurarea care îi induce în eroare este faptul că, în epoca modernă, civilizația noastră occidentală și-a întins plasa sistemului ei economic de-a lungul întregii lumi. Și această unificare a lumii pe o schemă occidentală a fost urmată de o unificare politică pe aceleași scheme, unificare ce a mers aproape tot atât de departe ca unificarea economică. Fiindcă, deși cuceririle efectuate de armatele și guvernele occidentale n-au fost nici atât de puternice și nici atât de complete precum au fost cuceririle operate de industriașii și tehnicienii occidentali, rămâne totuși un fapt că toate statele lumii contemporane constituie o parte dintr-un singur sistem politic de origine occidentală.

Sunt fapte izbitoare. Dar dacă vrem să le considerăm ca pe o evidență a unității de civilizație, atunci ar însemna să dăm dovadă de superficialitate. În vreme ce harta economică și harta politică ale lumii au ajuns să fie occidentalizate, harta culturală a lumii a rămas în esență ceea ce fusese mai înainte ca societatea noastră occidentală să se angajeze pe calea cuceririlor ei economice și politice. Pe plan cultural, pentru acei care au ochi să vadă, liniamentele celor patru civilizații non-occidentale existente sunt încă clare. Dar mulți nu au asemenea ochi...

Dar, lăsând la o parte iluziile create de succesul la dimensiuni mondiale al civilizației occidentale în domeniul material, concepția eronată asupra "unității istoriei" - concepție în care este implicat postulatul unei singure direcții posibile spre civilizație, și anume direcția adoptată de civilizația occidentală, toate celelalte civilizații fiind tributare civilizației occidentale, sau pierdute pentru totdeauna într-un pustiu de nisip - poate fi lămurită prin rădăcinile ei în număr de trei: iluzia egocentrică, iluzia unui "răsărit în nemișcare" și iluzia asupra progresului, conceput ca o mișcare rectilinie.

Arnold J. Toynbee, *Studiu asupra istoriei*, Ed. Humanitas, 1997